بررسی عملکرد صندوق قرض‌الحسنه
مهر امام رضا (ع) در پرداخت وام ازدواج

کد موضوعی: ۲۲۰
شماره مسلسل: ۱۳۹۹۳
آبان‌ماه ۱۳۹۳

معاونت پژوهش‌های اقتصادی
دفتر: مطالعات اقتصادی

به نام خدا

فهرست مطالب

چکیده ۱
مقدمه ۲
۱. منابع مالی صندوق قرض‌الحسنه مهر امام رضا (ع) ٤
۲. وظایف صندوق قرض‌الحسنه مهر امام رضا (ع) ٥
۳. بررسی منابع صندوق اشتغال، ازدواج و مسکن مهر امام رضا (ع) ٦
۴. بررسی دارایی‌های صندوق اشتغال، ازدواج و مسکن مهر امام رضا (ع) ٨
۵. بررسی وام و تسهیلات قرض‌الحسنه صندوق اشتغال، ازدواج و مسکن مهر امام رضا (ع) ٩
۶. بررسی وام‌های قرض‌الحسنه کارکنان در صندوق اشتغال، ازدواج و مسکن مهر امام رضا (ع) ١١
۷. بررسی وضعیت سرمایه‌گذاری‌ها در صندوق اشتغال، ازدواج و مسکن مهر امام رضا (ع) ١٢
۸. بررسی وضعیت سود خالص صندوق اشتغال، ازدواج و مسکن مهر امام رضا (ع) ١٤
بحث و نتیجه‌گیری ١٥
پیشنهادها ١٨
منابع و مآخذ ١٩

بررسی عملکرد صندوق قرض‌الحسنه مهر امام رضا (ع) در پرداخت وام ازدواج

چکیده

با عنایت به مشکلاتی که طی دو سال اخیر در پرداخت وام ازدواج به متقاضیان این وام به‌وجود آمده و بسیاری از زوج‌های جوان در تأمین هزینه‌های اولیه ازدواج ناتوان مانده‌اند، برخی از نمایندگان مجلس شورای اسلامی این دغدغه را دارند که چرا برخی از بانک‌ها و صندوق‌هایی که در این زمینه وظیفه قانونی دارند، نتوانسته‌اند به تکالیف خود عمل نمایند. در این راستا عملکرد صندوق قرض‌الحسنه مهر امام رضا (ع) طی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۹۱ مورد ارزیابی قرار گرفته است. نتایج به‌دست آمده نشان می‌دهد طی دوره مورد بررسی اولاً سهم مانده وام ازدواج همواره کمتر از ۴ درصد بوده است و ثانیاً روند آن نیز نزولی بوده و از ۳/۹ درصد در سال ۱۳۸۹ به حدود ۱/۵ درصد در پایان سال ۱۳۹۱ رسیده است؛ درحالی که متوسط سهم سالیانه تسهیلات اشتغالزایی طی دوره مزبور حدود ۹۰ درصد بوده است. از طرفی صندوق مزبور طی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۹۱ به ترتیب ۲۰/۵، ۱۸/۱ و ۲۹/۸ میلیارد تومان سود خالص داشته است که می‌تواند بیانگر انجام فعالیت‌های سرمایه‌گذاری سودآور توسط صندوق قرض‌الحسنه مهر امام رضا (ع) به‌جای پرداخت وام‌های قرض‌الحسنه باشد.

مقدمه

اولین مصوبه هیئت دولت نهم که در نخستین جلسه آن در تاریخ سوم شهریور ۱۳۸۴ در تالار آیینه حرم رضوی گذرانده شد، تأسیس صندوق مهر امام رضا (ع) بود. براساس این مصوبه مقرر گردید که در کلیه استان‌های کشور صندوق یادشده به منظور تأمین هزینه‌های مسکن، ازدواج و اشتغال جوانان به صورت مستقل تشکیل شود. مطابق مصوبه شماره ۱۹۰۱/۳۰۴۱۶ مورخ ۱۳۸۵/۲/۲۶ شورای عالی اداری، «صندوق اشتغال، ازدواج و مسکن مهر امام رضا (ع)» از ادغام صندوق قرض‌الحسنه توسعه اشتغال روستایی و صندوق ازدواج جوانان در صندوق حمایت از فرصت‌های شغلی ایجاد شد. این صندوق مؤسسه‌ای اعتباری بوده و هدف آن رفع دغدغه‌های اشتغال، ازدواج و اسکان جوانان کشور بود.[1]

صندوق‌های قرض‌الحسنه توسعه اشتغال روستایی و حمایت از فرصت‌های شغلی صرفاً در عرصه اشتغال (و عمدتاً بخش خوداشتغالی) فعال بودند، ولی در سال ۱۳۸۳ هیئت دولت مصوبه‌ای به نام «آیین‌نامه اجرایی ساماندهی ازدواج جوانان» گذراند که طبق آن صندوقی با عنوان «صندوق ازدواج جوانان» تشکیل شد. این صندوق که به منظور تسهیل امر ازدواج و جلب مشارکت بانک‌ها، بخش خصوصی و مؤسسات عمومی و افراد خیر و با همکاری بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران تأسیس شد، قرار بود زیر نظر سازمان ملی جوانان فعالیت نماید. تا زمان ادغام در صندوق مهر امام رضا(ع) و با وجود گذشت حدود یک‌ونیم سال، اساسنامه مربوطه تهیه نگردید و این صندوق عملاً به

1. http://www.mehrereza.ir/

مرحله راه‌اندازی و فعالیت نرسید. صندوق مزبور همانگونه که از نامش پیداست، ارائه خدمت به جوانان کشور را در امر ازدواج برعهده داشت.

در سال ۱۳۸۴، طرحی در مجلس به تصویب رسید که آن نیز به امر ازدواج جوانان مربوط می‌شد و به «قانون تسهیل ازدواج جوانان» معروف گشت. این قانون که به آیین‌نامه ساماندهی ازدواج دولت شباهت داشت، تأسیس صندوقی به نام «صندوق اندوخته ازدواج جوانان» را الزامی می‌ساخت که در راستای تسهیل ازدواج جوانان، اسکان مزدوجین را نیز مورد توجه قرار می‌داد. این صندوق نیز هرچند که قرار بود در کنار سه صندوق بالا ادغام گردد، لکن از فهرست ادغام خارج گردید ولی وظایف آن در صندوق نوپا ملحوظ گردید.

تسهیل پرداخت وام ازدواج و افزایش میزان آن یکی از این مواردی بود که جزو مأموریت‌های صندوق مذکور تعیین شده بود که البته پس از ساماندهی به بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران واگذار گردید و در حال حاضر صندوق در دو بخش نیازهای عمومی شامل ودیعه مسکن، درمان، ضروری، جهیزیه و غیره و اختصاصی شامل تسهیلات پرداختی به جویندگان کار، نخبگان، کارآفرینان، مشاغل پشتیبان و طرح‌های خانگی متمرکز و به نوعی متولی اعتبارات خرد برای حمایت از کسب‌وکارهای خرد و کوچک شده است. لذا از سال ۱۳۸۹ به بعد وظیفه توزیع نحوه پرداخت وام قرض‌الحسنه ازدواج به بانک مرکزی تفویض شده است و بانک‌ها براساس معرفی بانک مرکزی متقاضیان را در صف انتظار قرار می‌دهند که رفته‌رفته بر مدت انتظار متقاضیان افزوده شده است. این گزارش تحلیلی تلاش می‌کند عملکرد صندوق قرض‌الحسنه مهر امام رضا (ع) را طی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۹۲ مورد کنکاش قرار داده و ضمن شناسایی چالش‌های موجود، پیشنهادهایی را نیز ارائه دهد.

۱. منابع مالی صندوق قرض‌الحسنه مهر امام رضا (ع)

مطابق مصوبه شماره ۳۰۴۱۶/۱۹۰۱ مورخ شورای عالی اداری راجع به تشکیل صندوق اشتغال، ازدواج و مسکن مهر امام رضا (ع) و همچنین با اعمال اصلاحات شماره ۱۰۲۹۸۹/۲۰۰ مورخ ۱۳۸۸/۱۱/۱۹ این شورا، منابع مالی صندوق فوق‌الذکر در اساسنامه مربوطه به شرح ذیل تعیین شده است (شایان ذکر است دوره فعالیت صندوق از سال ۱۳۸۵ بوده است):

الف) اعتبارات پیش‌بینی شده در قوانین بودجه سنواتی.

ب) بازپرداخت وام‌های اعطایی.[۱]

ج) حق عضویت، سپرده اشخاص حقیقی و حقوقی.

د) تسهیلات قرض‌الحسنه سیستم بانکی.[۲]

هـ) کمک‌های فنی و اعتباری دولت و وجوه اداره شده و سایر کمک‌های مندرج در قوانین.

و) کمک‌های نقدی و غیرنقدی و تسهیلات اعطایی اشخاص حقیقی و حقوقی داخلی و خارجی و قبول هرگونه سپرده اعم از قرض‌الحسنه.

ز) منابع مالی (اعم از تسهیلات اعطایی و مانده آن و برگشتی‌ها) صندوق قرض‌الحسنه توسعه اشتغال روستایی مندرج در اساسنامه مصوبه ۱۳۷۹/۱۱/۵ هیئت وزیران و درآمدهای ناشی از فعالیت‌های صندوق اعم از کارمزد تسهیلات اعطایی، سود حاصل از سپرده‌های

---

۱. شایان ذکر است، ممکن است پرتفوی تسهیلاتی که سهم عمده آن مربوط به اشتغال است، از صندوق توسعه اشتغال منتقل شده باشد و صندوق جدید در ایجاد ترکیب تسهیلات نقش اساسی نداشته باشد.

۲. با عنایت به بررسی‌های به‌عمل آمده ارتباط این بخش از منابع مالی در ترازنامه با منابع مالی صندوق مشخص نبوده و مهم است.

بانکی، عواید حاصل از خرید و فروش سهام و اوراق مشارکت.

ح) کمک‌های اعتباری دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده (۱۶۰) قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، بانک‌ها، مؤسسات اعتباری و بیمه‌ها.

ط) منابع مالی صندوق ازدواج جوانان (اعم از وام‌های اعطایی، مانده آن و برگشتی‌ها) موضوع آیین‌نامه اجرایی سازماندهی ازدواج جوانان مصوب ۱۳۸۳/۱۲/۲۶ هیئت وزیران.

ی) سایر منابع مالی.

شایان ذکر است اطلاعات مربوط به منابع فوق‌الذکر در بخش ۳ و در جدول ۱ ارائه شده است.

۲. وظایف صندوق قرض‌الحسنه مهر امام رضا (ع)

شورای عالی اداری در یکصدوسی‌امین جلسه، جایگزین مصوبه شماره ۱۹۰۱/۱۱۷۹۵ مورخ ۱۳۸۵/۱/۲۹ آن شورا، بنابه پیشنهاد مشترک وزارت کار و امور اجتماعی و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور در اجرای بندهای «۱» و «۲» جزء «ب» ماده (۱) قانون برنامه سوم توسعه کشور تنفیذ شده در ماده (۱۵۴) قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و اجرای برنامه‌های لحاظ شده در ماده (۱۱۲) قانون مذکور به منظور انسجام تشکیلاتی وبهره‌برداری کامل از ظرفیت‌های موجود برای تبیین و تقویت جایگاه جوانان، اعتلا، رشد، تعالی و رفع دغدغه‌های شغلی،

ازدواج و مسکن آنان مصوب کرده، صندوق اشتغال، ازدواج و مسکن مهر امـام رضـا (ع) مؤسسه‌ای مالی و اعتباری است که علاوه بر وظـایف و اختیـارات منـدرج در آیـین‌نامـه صندوق حمایت از فرصت‌های شغلی وظایف ذیل را عهده‌دار است:

الف) اجرای برخی از مفـاد برنامـه‌هـای مـاده (۱۱۲) قـانون برنامـه چهـارم توسـعه اقتصادی، رفاهی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران،

ب) انجام امور مربوط به جذب و اعطای هرگونه قرض‌الحسنه،

ج) اداره وجوه مربوط به امور اشتغال، ازدواج و مسکن،

د) پذیرش وجوه و کمک‌های خیرین،

هـ) اعطای کمک و وام قرض‌الحسنه و ارائه خدمات مرتبط،

و) انجام سایر امور اعتباری مرتبط با امر اشتغال، ازدواج و مسکن جوانان.

۳. بررسی منابع صندوق اشتغال، ازدواج و مسکن مهر امام رضا (ع)

وضعیت منابع صندوق مهر امام رضا (ع) در جدول ۱ ارائه شده است. چنانچه ملاحظه می‌شود میانگین سالیانه سهم سرمایه طی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۹۱ حدود ۹۵ درصد بوده که بیشترین منابع مالی صندوق مزبور را تشکیل می‌دهد.

سهم سپرده‌های شعب صندوق مهر امام رضا (ع) در سال ۱۳۹۱ نسبت به منابع مالی این صندوق حدود ۱۲ درصد است که بیانگر اتکای بیشتر صندوق به سرمایه در مقایسه با سپرده‌ها بوده است.

جدول ۱. منابع مالی صندوق مهر امام رضا (ع) (میلیارد ریال / درصد)

منابع مالی	۱۳۸۹		۱۳۹۰			۱۳۹۱			میانگین
	رقم	سهم	رقم	سهم	رشد	رقم	سهم	رشد	سهم
سرمایه	۱۷۶۳۰/۵	۹۵/۲	۱۸۶۳۰/۵	۹۵/۲	۵/۷	۲۰۴۳۰/۵	۹۴/۲	۹/۷	۹۴/۸
منابع تبصره «۳۷» قانون بودجه بابت طرح‌های خوداشتغالی	۷/۵	۰/۰۴	۷/۵	۰/۰۴	۰	۷/۵	۰/۰۳	۰	۰/۰۴
اندوخته قانونی	۳۲۴/۷۷	۱/۸	۳۵۲/۳	۱/۸	۸/۵	۳۹۷/۱	۱/۸	۷/۶	۱/۸
اندوخته احتیاطی	۱۰۷/۸۷	۰/۶	۱۱۷/۱	۰/۶	۸/۶	۱۳۱/۹۷	۰/۶	۱۲/۷	۰/۶
کمک‌های دریافتی	۲۰/۱	۰/۱	۲۰/۱۳	۰/۱	۰/۲	۲۰/۳۳	۰/۰۹	۰/۱	۰/۱
سود انباشته	۴۲۹/۵	۲/۳	۴۵۳/۹	۲/۳	۵/۷	۶۹۲/۵	۳/۲	۵۲/۶	۳/۷
جمع منابع مالی	۱۸۵۲۰/۳	۱۰۰	۱۹۵۸۱/۴	۱۰۰	۵/۷	۲۱۶۷۹/۹	۱۰۰	۱۰/۷	۱۰۰
سپرده‌های نزد شعب و صندوق	۱۵۲/۶		۷۹۶/۸		۴۲۲	۲۵۷۰		۵۰۹	
جمع منابع مالی و سپرده‌ها	۱۸۶۷۲/۹		۲۰۳۷۸/۲		۹/۱	۲۴۲۴۹/۹		**۱۹**	

مأخذ: گزارش حسابرس مستقل و بازرس قانونی صندوق اشتغال، ازدواج و مسکن مهر امام رضا (ع) به انضمام صورت‌های مالی، سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۱، صفحات مختلف و محاسبات محقق.

۴. بررسی دارایی‌های صندوق اشتغال، ازدواج و مسکن مهر امام رضا (ع)

دارایی‌های صندوق مهر امام رضا (ع) و وضعیت آن در جدول ۲ ارائه شده است. چنانچه ملاحظه می‌شود تسهیلات اعطایی قرض‌الحسنه به‌طور متوسط سالیانه ۷۶ درصد از کل دارایی‌های صندوق را طی دوره مورد بررسی به خود اختصاص داده است. سرمایه‌گذاری‌ها نیز با متوسط سهم ۱۹/۵ درصدی در ردیف دوم دارایی‌ها قرار دارد. از طرفی دارایی‌های ثابت مشهود نیز طی دوره مورد بررسی سهم تقریباً ثابتی در کل دارایی‌ها داشته است که می‌تواند بیانگر تبدیل منابع مالی به دارایی‌های فیزیکی باشد.

جدول ۲. دارایی‌های صندوق مهر امام رضا (ع) (میلیارد ریال / درصد)

مصارف	۱۳۸۹		۱۳۹۰			۱۳۹۱			میانگین
	رقم	سهم	رقم	سهم	رشد	رقم	سهم	رشد	سهم
موجودی نقد	۱۵۰/۷	۰/۷	۱۲۰/۸	۰/۶	-۱۹/۸	۴۰۴/۴	۱/۶	۲۳۴/۸	۱
سرمایه‌گذاری‌ها	۵۶۵۸/۸	۲۵	۳۵۴۷/۷	۱۶/۴	-۳۷/۳	۴۲۱۳/۹۹	۱۶/۷	۱۸/۸	۱۹/۴
تسهیلات اعطایی قرض‌الحسنه	۱۶۰۷۲/۵	۷۱/۱	۱۷۰۹۰/۴	۷۹/۲	۶/۳	۱۹۵۹۶/۴	۷۷/۸	۱۴/۷	۷۶
سایر حساب‌ها و اسناد دریافتی	۸۵/۹	۰/۴	۹۴/۳	۰/۴	۹/۸	۱۲۷/۷	۰/۵	۳۵/۴	۰/۴
موجودی کالا	۰/۸	۰	۱/۶	۰/۰۱	۱۰۰	۲/۷	۰/۰۱	۶۸/۸	۰/۰۱
پیش‌پرداخت‌ها	۲/۷	۰/۰۱	۲/۵	۰/۰۱	-۷/۴	۲/۱	۰/۰۱	-۱۶	۰/۰۱
دارایی‌های ثابت مشهود	۵۸۲/۳	۲/۶	۶۰۸/۹	۲/۸	۴/۶	۶۲۰/۳	۲/۵	۱/۹	۲/۶
دارایی‌های نامشهود	۳/۱	۰/۰۱	۱۰/۵	۰/۰۵	۲۳۸/۷	۸/۷	۰/۰۳	-۱۷/۱	۰/۰۳
سایر دارایی‌ها	۵۳/۹۸	۰/۲۴	۱۰۳/۱	۰/۵	۹۱	۲۰۷/۶	۰/۸	۱۰۱/۴	۰/۰۳
جمع دارایی‌ها	**۲۲۶۱۰/۸**	**۱۰۰**	**۲۱۵۷۹,۷**	**۱۰۰**	**-۴/۶**	**۲۵۱۸۰**	**۱۰۰**	**۱۶/۷**	**۱۰۰**

مأخذ: گزارش حسابرس مستقل و بازرس قانونی صندوق اشتغال، ازدواج و مسکن مهر امام رضا (ع) به انضمام صورت‌های مالی، سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۱، صفحات مختلف و محاسبات محقق.

۵. بررسی وام و تسهیلات قرض‌الحسنه صندوق اشتغال، ازدواج و مسکن مهر امام رضا (ع)

نکته جالب توجه اینکه اولاً سهم تسهیلات قرض‌الحسنه ازدواج در کل تسهیلات و وام قرض‌الحسنه طی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۹۱ همواره کمتر از ۴ درصد بوده و ثانیاً روند آن نیز نزولی است به‌طوری که سهم آن از حدود ۴ درصد در سال ۱۳۸۹ به ۱/۵ درصد در سال ۱۳۹۱ رسیده است (جدول ۳). عمده تسهیلات پرداختی توسط صندوق مهر امام رضا (ع) مربوط به تسهیلات اشتغالزایی بوده که همواره بیش از ۸۶ درصد از تسهیلات را طی دوره مورد بررسی به خود اختصاص داده است.[۱] به عبارتی از سه وظیفه حمایت مسکن، ازدواج و اشتغالزایی صرفاً اشتغالزایی مورد حمایت واقعی صندوق مزبور بوده است.

البته در سال ۱۳۹۲ بنابر اعلام بعدی صندوق،[۲] ۳۵۲۶۷ نفر حدود ۱۱۶ میلیارد تومان وام ازدواج پرداخت کرده است که نسبت به سال ۱۳۹۱ حدود ۲۵۱ درصد رشد نشان می‌دهد و عملکرد قابل قبولی در این سال نسبت به سال‌های گذشته برجای گذاشته است. دلیل این امر ارجاع مجدد وام‌های ازدواج توسط بانک مرکزی به صندوق بوده که در راستای کاهش صف انتظار متقاضیان وام ازدواج صورت گرفته است. همچنین براساس اطلاعات دریافتی از صندوق[۳] قبل از اقدام بانک مرکزی در تخصیص

---

۱. شایان ذکر است براساس نظر مکتوب صندوق، دلیل بالا بودن سهم تسهیلات اشتغالزایی تخصیص بودجه جهت افزایش سرمایه دولت در قوانین بودجه و اولویت داشتن اشتغال نسبت به ازدواج عنوان شده است. البته به نظر می‌رسد کنار گذاشتن صندوق توسط بانک مرکزی در زمینه پرداخت وام ازدواج نیز بر این علت افزوده است.

۲. نامه شماره ۹۳/۶۲۳۷ مورخ ۱۳۹۳/۶/۳ صندوق قرض‌الحسنه مهر امام رضا (ع).

۳. **پیشین**.

وام ازدواج (۱۳۸۵-۱۳۸۸) یک‌چهارم پرداخت کل وام‌های ازدواج را در نظام بانکی برعهده داشت.

جدول ۳. انواع تسهیلات قرض‌الحسنه اعطایی صندوق مهر امام رضا (ع)

(میلیارد ریال / درصد)

تسهیلات اعطایی قرض‌الحسنه	۱۳۸۹		۱۳۹۰			۱۳۹۱		
	رقم	سهم	رقم	سهم	رشد	رقم	سهم	رشد
وام‌های خوداشتغالی سال ۱۳۸۰ و ماقبل	۱۲۸/۲	۰/۷	۱۱۵/۲	۰/۶	-۱۰/۱	۱۱۱/۴	۰/۵	-۳/۳
وام‌های خوداشتغالی سال ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۰	۱۶۰۲۸/۸	۸۷/۴	۱۸۳۴۹/۸	۹۵	۱۴/۵	۱۸۶۳۷/۵	۸۶	۱/۶
وام‌های پرداختی از محل سپرده‌گذاری اشخاص	۶/۷	۰/۰۴	۲۸۶/۵	۱/۵	۴۱۷۵/۱	۹۵۸/۶	۴/۴	۲۳۴/۶
وام‌های اشتغال روستایی	۱۴۱۷/۶	۷/۷	۹۸/۷	۰/۵	-۹۳	۹۳/۴	۰/۴	-۵/۴
وام‌های اشتغال مجدد مقرری‌بگیران	۴۲/۲	۰/۲	۳۷/۹	۰/۲	-۱۰/۲	۳۵/۵	۰/۲	-۶/۳
وام‌ها و تسهیلات ازدواج	۷۰۹/۳	۳/۹	۴۲۸/۵	۲/۲	-۳۹/۶	۳۲۹/۴	۱/۵	-۲۳/۱
تسهیلات مسکن (زلزله‌زدگان)	-	۰	-	۰	۰	۱۵۰۰	۶/۹	-
جمع	**۱۸۳۳۲/۸**	**۱۰۰**	**۱۹۳۱۶/۶**	**۱۰۰**	**۵/۴**	**۲۱۶۶۵/۷**	**۱۰۰**	**۱۲/۲**

مأخذ: گزارش حسابرس مستقل و بازرس قانونی صندوق اشتغال، ازدواج و مسکن مهر امام رضا (ع) به انضمام صورت‌های مالی، سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۱، صفحات مختلف و محاسبات محقق.

۶. بررسی وام‌های قرض‌الحسنه کارکنان در صندوق اشتغال، ازدواج و مسکن مهر امام رضا (ع)

جدول ۴ نیز میزان وام‌ها و تسهیلات اعطایی قرض‌الحسنه به کارکنان صندوق مهر امام رضا (ع) را به تصویر می‌کشد. چنانچه ملاحظه می‌شود نسبت تسهیلات اعطایی به کارکنان خود صندوق به وام‌های قرض‌الحسنه ازدواج پرداخت شده در همین صندوق، از ۷/۵ درصد در سال ۱۳۸۹ به حدود ۶۹ درصد در پایان سال ۱۳۹۱ افزایش یافته و سرانه این وام به کارکنان صندوق از حدود ۴ میلیون تومان در سال ۱۳۸۹ به حدود ۱۸ میلیون تومان در سال ۱۳۹۱ رسیده است (جدول ۴). این در حالی است که تعداد پرسنل صندوق نیز طی دوره مذکور تقلیل یافته است. لازم به ذکر است که عمده تسهیلات پرداختی به کارکنان صندوق تحت عنوان وام رفاهی و ضروری کارکنان پرداخت شده که قرض‌الحسنه می‌باشد.

جدول ۴. تسهیلات قرض‌الحسنه اعطایی به کارکنان توسط صندوق مهر امام رضا (ع)

(میلیارد ریال/ درصد)

مانده بدهی کارکنان صندوق	۱۳۸۹	۱۳۹۰		۱۳۹۱	
	رقم	رقم	سهم	رقم	سهم
وام رفاهی و ضروری کارکنان	۴۷/۴	۱۲۵/۷	۱۶۵/۲	۲۲۲/۴	۷۶/۹
جاری کارکنان	۳/۲	۲	-۳۷/۵	۳/۲	۶۰
مساعده	۲/۳	۱/۶	-۳۰/۴	۱/۵	-۶/۳
تسهیلات اقساطی کارکنان بابت بیمه تکمیلی کارکنان	۰/۲	۰/۸	۳۰۰	۰/۱	-۸۷/۵
جمع کل	**۵۳/۳**	**۱۳۰/۱**	**۱۴۴/۱**	**۲۲۷/۱**	**۷۴/۶**
تعداد پرسنل قراردادی	۱۳۸۷	۱۳۳۷	-۳/۶	۱۲۶۴	-۵/۵
سرانه مانده تسهیلات قرض‌الحسنه به کارکنان (میلیون ریال)	۳۸/۴	۹۷/۳	۱۵۳/۴	۱۷۹/۷	۸۴/۷
نسبت تسهیلات پرداختی به کارکنان به وام ازدواج پرداختی (درصد)	۷/۵	۳۰/۴		۶۸/۹	

مأخذ: گزارش حسابرس مستقل و بازرس قانونی صندوق اشتغال، ازدواج و مسکن مهر امام رضا (ع) به انضمام صورت‌های مالی، سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۱، صفحات مختلف و محاسبات محقق.

۷. بررسی وضعیت سرمایه‌گذاری‌ها در صندوق اشتغال، ازدواج و مسکن مهر امام رضا (ع)

بررسی‌های جدول ۵ نیز نشان می‌دهد که بیش از ۸۰ درصد سرمایه‌گذاری‌های صندوق مهر امام رضا (ع) طی دوره مورد بررسی به صورت سپرده‌گذاری در بانک‌ها و مؤسسات مالی بوده است؛ همچنین از مجموع کل سرمایه‌گذاری‌ها (سپرده‌گذاری، اوراق مشارکت و سرمایه‌گذاری در شرکت‌های وابسته) در سال ۱۳۹۱ رقمی حدود ۳۱۲ میلیارد ریال عایدی کسب شده است که بیش از دو برابر سود خالص این صندوق در سال مذکور بوده است (جدول ۵). شایان ذکر است درخصوص سرفصل سرمایه‌گذاری‌های صندوق

سوءمدیریت مشهود است زیرا:

با توجه به اینکه کار اصلی صندوق اعطای وام قرض‌الحسنه می‌باشد، منابع خود را در قالب تفاهمنامه به سایر بانک‌های تجاری و تخصصی واگذار کرده است. تفاهمنامه‌ها نیز در قالب سپرده‌گذاری ۶۰ ماهه منعقد شده و با توجه به اینکه در طول ۵ سال، منابع شروع به بازپرداخت می‌شود و بایستی بانک مربوطه منابع را در هر سال برگشت می‌داد، این اتفاق رخ نداده است.

جدول ۵. انواع سرمایه‌گذاری‌ها توسط صندوق مهر امام رضا (ع)

(میلیارد ریال/ درصد)

سرمایه‌گذاری‌ها	۱۳۸۹		۱۳۹۰		۱۳۹۱		میانگین
	رقم	سهم	رقم	سهم	رقم	سهم	سهم
سپرده‌های جاری نزد بانک و مؤسسات مالی	۴۹۰۸/۷	۸۶/۶	۲۹۴۰/۹	۸۲/۹	۳۰۲۴/۹۵	۷۱/۸	۸۰/۴
اوراق مشارکت	۷۵۰	۱۳/۳	۵۹۷/۸	۱۶/۸	۱۱۸۸/۹۷	۲۸/۱	۱۹/۴
سرمایه‌گذاری در شرکت‌های فرعی وابسته	۰/۰۷	۰/۱	۰/۰۷	۰/۳	۰/۰۷	۰/۱	۰/۲
جمع	**۵۶۵۸/۸**	**۱۰۰**	**۳۵۴۷/۷**	**۱۰۰**	**۴۲۱۳/۹۹**	**۱۰۰**	**۱۰۰**
درآمد حاصل از سرمایه‌گذاری‌ها (سپرده گذاری + اوراق مشارکت + سرمایه‌گذاری در شرکت‌های وابسته)	۵۱۰/۸		۳۱۰/۹۷		۳۱۱/۹		
نسبت درآمد سرمایه‌گذاری‌ها به سود خالص (درصد)	۲۴۸/۴		۱۷۲		۱۰۴/۶		

مأخذ: گزارش حسابرس مستقل و بازرس قانونی صندوق اشتغال، ازدواج و مسکن مهر امام رضا (ع) به انضمام صورت‌های مالی، سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۱، صفحات مختلف و محاسبات محقق.

نکته مهم دیگر که در یادداشت‌های ۵ صورت‌های مالی مشهود است، عدم مدیریت در سپرده‌گذاری است. مبلغ ۸۹۴ میلیارد ریال در سایر بانک‌ها به صورت حساب کوتاه‌مدت وجود دارد و سود کوتاه‌مدت دریافت می‌شود. اولاً اینکه این مبلغ بزرگ که حدود ۴ درصد کل منابع صندوق است چرا نگهداری می‌شود؟ ثانیاً رسالت صندوق اعطای تسهیلات است نه سپرده‌گذاری در سایر بانک‌ها.

این موارد باعث شده است که سود حاصل از سپرده‌گذاری‌ها به شدت پایین باشد و مدیریت ضعیف بر منابع کاملاً مشهود است.

۸. بررسی وضعیت سود خالص صندوق اشتغال، ازدواج و مسکن مهر امام رضا (ع)

چنانچه جدول ۶ نشان می‌دهد که میزان سود خالص صندوق مهر امام رضا (ع) از حدود ۲۰۷ میلیارد ریال در سال ۱۳۸۹ به حدود ۲۹۸ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۱ افزایش یافته و طی این دوره به طور متوسط سالیانه حدود ۲۰ درصد رشد داشته است.

ذکر این نکته ضروری است که، مطابق بررسی‌های انجام شده حدود ۴۳ درصد از درآمدهای صندوق از محل سرمایه‌گذاری است! به عبارت دیگر صندوق برای پوشش دادن عملکرد ضعیف خود سراغ سپرده‌گذاری و کسب سود می‌رود تا در صورت‌های مالی سود نشان دهد درحالی که اگر سود حاصل از سرمایه‌گذاری‌ها از درآمد صندوق حذف شود، سود نشان داده شده ممکن است به زیان بالای ۲۰۰ میلیارد ریال تبدیل شود.

جدول ۶. میزان سود خالص صندوق مهر امام رضا (ع)

(میلیارد ریال/ درصد)

سود خالص (میلیارد ریال)	۱۳۸۹		۱۳۹۰		۱۳۹۱		میانگین رشد
	رقم	رشد	رقم	رشد	رقم	رشد	
	۲۰۵/۶	-	۱۸۰/۸	-۱۲/۱	۲۹۸/۲	۶۴/۹	۲۰/۴

مأخذ: گزارش حسابرس مستقل و بازرس قانونی صندوق اشتغال، ازدواج و مسکن مهر امام رضا (ع) به انضمام صورت‌های مالی، سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۱، صفحات مختلف و محاسبات محقق.

بحث و نتیجه‌گیری

صندوق اشتغال، ازدواج و مسکن مهر امام رضا (ع) مؤسسه‌ای مالی و اعتباری بوده که باید علاوه‌بر وظایف و اختیارات مندرج در آیین‌نامه صندوق حمایت از فرصت‌های شغلی وظایف ذیل را نیز عهده‌دار می‌شد:

الف) اجرای برخی از مفاد برنامه‌های ماده (۱۱۲) قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، رفاهی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران،

ب) انجام امور مربوط به جذب و اعطای هرگونه قرض‌الحسنه،

ج) اداره وجوه مربوط به امور اشتغال، ازدواج و مسکن،

د) پذیرش وجوه و کمک‌های خیرین،

هـ) اعطای کمک و وام قرض‌الحسنه و ارائه خدمات مرتبط،

و) انجام سایر امور اعتباری مرتبط با امر اشتغال، ازدواج و مسکن جوانان.

چنانچه ملاحظه می‌شود سه حوزه اشتغال، مسکن و ازدواج از مواردی بوده که صندوق مزبور باید از طریق پرداخت وام و تسهیلات زیر چتر حمایتی خود قرار دهد.

نتایج به‌دست آمده نشان می‌دهد طی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۹۱:

۱. اولاً سهم مانده وام ازدواج همواره کمتر از ۴ درصد بوده است و ثانیاً روند آن نیز نزولی بوده و از ۳/۹ درصد در سال ۱۳۸۹ به حدود ۱/۵ درصد در پایان سال ۱۳۹۱ رسیده است. این در حالی است که صندوق مزبور طی سال‌های مورد بررسی به ترتیب ۲۰/۵، ۱۸/۱ و ۲۹/۸ میلیارد تومان سود خالص داشته است که می‌تواند بیانگر انجام فعالیت‌های سرمایه‌گذاری سودآور توسط صندوق قرض‌الحسنه مهر امام رضا (ع) بجای وام قرض‌الحسنه ازدواج باشد.

۲. میانگین سهم سرمایه در منابع مالی صندوق طی سال‌های ۱۳۸۹-۱۳۹۱ حدود ۹۵ درصد بوده که بیشترین منابع مالی صندوق مزبور را تشکیل می‌دهد. از طرفی سهم سپرده‌های شعب صندوق مهر امام رضا (ع) در سال ۱۳۹۱ نسبت به منابع مالی این صندوق حدود ۱۲ درصد است که بیانگر اتکای بیشتر صندوق به سرمایه در مقایسه با سپرده‌ها بوده است.

۳. تسهیلات اعطایی قرض‌الحسنه به طور متوسط سالیانه ۷۶ درصد از کل دارایی‌های صندوق را طی دوره مورد بررسی به خود اختصاص داده است. نکته جالب توجه اینکه اولاً سهم تسهیلات قرض‌الحسنه ازدواج در کل تسهیلات و وام قرض‌الحسنه طی دوره مورد بررسی همواره کمتر از ۴ درصد بوده و ثانیاً روند آن نیز نزولی است به‌طوری که سهم آن از حدود ۴ درصد در سال ۱۳۸۹ به ۱/۵ درصد در سال ۱۳۹۱ رسیده است.

۴. عمده تسهیلات پرداختی توسط صندوق مهر امام رضا (ع) مربوط به تسهیلات اشتغالزایی بوده که همواره بیش از ۸۶ درصد از تسهیلات را طی دوره مورد بررسی به خود اختصاص داده است. به عبارتی از سه وظیفه حمایت مسکن، ازدواج و اشتغالزایی

صرفاً اشتغالزایی مورد حمایت واقعی صندوق مزبور بوده است.

۵. تسهیلات اعطایی به کارکنان خود صندوق نسبت به وام‌های قرض‌الحسنه ازدواج پرداخت شده در همین صندوق، از ۷/۵ درصد در سال ۱۳۸۹ به حدود ۶۹ درصد در پایان سال ۱۳۹۱ افزایش یافته است این در حالی است که تعداد پرسنل صندوق نیز طی دوره مذکور تقلیل یافته است.

۶. بیش از ۸۰ درصد سرمایه‌گذاری‌های صندوق مهر امام رضا (ع) طی دوره مورد بررسی به صورت سپرده‌گذاری در بانک‌ها و مؤسسات مالی بوده است؛ همچنین از مجموع کل سرمایه‌گذاری‌ها (سپرده‌گذاری، اوراق مشارکت و سرمایه‌گذاری در شرکت‌های وابسته) در سال ۱۳۹۱ رقمی حدود ۳۱۲ میلیارد ریال عایدی کسب شده است که بیش از دو برابر سود خالص این صندوق در سال مذکور بوده است. نتیجه اینکه به نظر می‌رسد صندوق مهر امام رضا (ع) که باید به صورت غیرانتفاعی و در راستای حمایت از اشتغال، ازدواج و مسکن فعالیت می‌کرد، بخشی از منابع خود را در حوزه‌های سودآور سرمایه‌گذاری کرده و تا حدودی از اهداف اصلی خود دور افتاده است. هر چند از بُعد اقتصادی ممکن است توجیه داشته باشد.

۷. با توجه به ظرفیت عالی صندوق درخصوص سرمایه، بایستی به سمت جذب منابع مردم پیش برود. با توجه به کفایت سرمایه ۸ درصد، این مؤسسه حداقل می‌تواند به میزان ۸ برابر سرمایه خود منابع قرض‌الحسنه جذب نماید که بررسی انجام شده نشان می‌دهد در این عرصه موفق نبوده است.

۹. مشخص نیست بانک مرکزی با چه منطقی از سال ۱۳۸۸ به بعد پرداخت انحصاری وام ازدواج را به عنوان یکی از سه وظیفه اصلی از صندوق باز پس گرفته است.

پیشنهادها

مؤسسات و صندوق‌های قرض‌الحسنه باید به‌صورت غیرانتفاعی عمل نمایند و به غیر از احداث مراکز عام‌المنفعه، از سرمایه‌گذاری برای منفعت مالی، به‌ویژه خرید اوراق مشارکت و سپرده‌گذاری خرید اموال غیرضرور و دارایی‌های ثابت، خودداری نموده و منابع خود را نخست برای پرداخت وام ازدواج و سپس برای پرداخت به متقاضیان طرح‌های خوداشتغالی اختصاص دهند.

بانک‌ها و صندوق‌های ذیربط باید از پرداخت وام قرض‌الحسنه به کارکنان خود از این منابع، منع گردند.

به‌دلیل نازل بودن نرخ کارمزد نسبت به نرخ سود و نرخ تورم، استفاده‌کنندگان از این منابع تمایل چندانی به تسویه این وام‌ها از خود نشان نمی‌دهند به این منظور لازم است تمهیدات خاصی برای خاطیان در نظر گرفته شود تا اینگونه وام‌ها از گردش مناسب‌تری برخوردار شده و افراد بیشتری تحت پوشش قرار گیرند.

با توجه به رقم تقاضای وام قرض‌الحسنه ازدواج که بسیار کمتر از کل وام‌های قرض‌الحسنه پرداختی سیستم بانکی است، به‌نظر می‌رسد توافق دولت و مجلس برای اولویت دادن به پرداخت وام ازدواج در مقایسه با دیگر تقاضاهای قرض‌الحسنه، می‌تواند بدون تکیه بر منابع دولتی، این مشکل را مرتفع نماید.

ازسوی دیگر تصدیگری بانک مرکزی در زمینه تخصیص وام ازدواج چندان منطقی و کارشناسی نبوده و بهتر است این امر صرفاً به صندوق واگذار شده و بانک مرکزی نظارت بر مصرف وام قرض‌الحسنه ازدواج را بیشتر و بهتر انجام دهد. همچنین پیشنهاد می‌شود نرخ اندوخته قانونی برای صندوق به طور محسوسی کاهش یابد تا منابع برای

اعطای وام قرض‌الحسنه ایجاد شود.

از طرفی سهمیه‌بندی مصارف و رعایت آن از طرف صندوق می‌تواند به تخصیص بهینه منابع این صندوق کمک شایانی ارائه نماید.

منابع و مآخذ

به صورت پاورقی در متن گزارش ارائه شده است.

شناسنامه گزارش	مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی	شماره مسلسل: ۱۳۹۹۳

عنوان گزارش: بررسی عملکرد صندوق قرض‌الحسنه مهر امام رضا (ع) در پرداخت وام ازدواج

نام دفتر: مطالعات اقتصادی (گروه بازارهای مالی)

تهیه و تدوین: صمد عزیزنژاد

ناظران علمی: سیداحسان خاندوزی، احمد شعبانی

متقاضی: محمد باقری‌بنابی (عضو کمیسیون اقتصادی مجلس شورای اسلامی)

اظهارنظرکنندگان: اصغر پورمتین، احمد کشاورزیان‌پیوستی و صندوق قرض‌الحسنه مهر امام رضا (ع)

ویراستار تخصصی: ـــــ

ویراستار ادبی: ـــــ

واژه‌های کلیدی:

۱. صندوق

۲. قرض‌الحسنه

۳. ازدواج

۴. سرمایه‌گذاری

۵. وام

تاریخ انتشار: ۱۳۹۳/۸/۲۵